

VYŠOKÉ TATRY

6/85

3,-Kčs

Volali ho Juzek...

„Kondíciu mám ešte stále dobrú; trufam si aj na ten Everest, ale ak by sa výprava naň uskutočnila až voľakedy v 1989 roku, bolo by to pre mňa už asi neskoro...“

Tieto slová vyriekol roku 1981 v profilovom rozhovore, ktorý sme spolu pripravili krátko po návrate z Kančendžongy pre týždenník Televíziu. Netušiac, že jeho veľká osobná túžba, čo bola súčasne túžbou niekoľkých horolezeckých generácií, vyslovená v ten rok azda po prvý raz tak verejne a nahlas, dospeje o tri roky k veľkolepému a zároveň i tragickému naplneniu jeho športového života. Dnes, s odstupom roka, po šoku vyvolanom onou smutnou správou, pociťujeme jeho odchod významovo ako viacoznamný a tak trochu i symbolický. S posledným veľkým výkonom a žiaľ i uzavretým životom obdivovaného Juzeka sa vlastne ukončila jedna dlhá, slávna historická etapa moderného vývoja nášho horolezeckého športu. Bol bezpochyby jej stelesnením. Nebolo a niet pochýb o tom, kto mal najväčšie morálne právo doniesť onú spomínanú štafetu mnogogeneračnej túžby nášho horolezectva na tak vysoký cieľ. Muž, ktorý svojmu športu patril telom i dušou a ktorý akoby stál mimo zákonov času, determinujúcich akúkoľvek ľudskú činnosť, tú športovú obzvlášť.

Cez Juzeka Psotku prechádzali horolezecké generácie ako horská bystrina okolo veľkého, pevného balvana. Jeho športová kariéra sa dotýka na jednej strane osobnosti Róberta Kubína, jedného z popredných lezeckých a organizátorských zjavov medzivojnového aj povojnového obdobia a súčasne symbolicky podáva druhú, partnerskú ruku najmladšiemu z najúspešnejších – Zoltánovi Demjánovi... Generačné rozpätie, v ktorom nechýba azda ani jedno z najslávnejších mien tejto určite najvýznamnejšej, práve štyridsaťročnej povojnovej éry československej horolezeckej aktivity. A medzi týmito menami mnohé patrili tým, ktorí sa s Juzekom nadväzovali na jedno tatranské, alpské či kaukazské lano, alebo boli jeho partnermi na veľkých expedičných podujatiach. Viacerí z nich, ukončiac svoju kariéru vo sfére špičkových lezeckých výkonov, nastupovali do funkcií trénerských, organizátorských či ako vodcovia expedícií, iní sa viac koncentrovali na svoje civilné povolania.

Juzek zostával.

Stálica z rodu legendárneho Matthews, avšak v športovom odvetví, ktorého „herný polčas“ nikdy nedovoľuje zápas prerušiť v ľubovoľnom momente a odísť do šatne. Lebo horolezec musí vždy najprv bezpečne zostúpiť...

„Najmä na posledných výpravách som si jasnejšie uvedomoval, že človek sa tam hore pohybuje ustavične na hranici bytia a nebytia. Extrémne podmienky tu nemusia byť dané len expozíciou steny, ale všeobecne podmienkami vytvorenými obrovskou nadmorskou výškou alebo odlúčenosťou. No súčasne tým, že človek poznáva túto hranicu, oveľa hlbšie chápe, prečo žije. A keď

sa potom vráti do mestského prostredia, do normálneho života, chýbajú mu nielen hory a výstupy na ne, ale aj určitý stupeň akéhosi napätia, príjemného vzrušenia z podnikanej túry, alebo ak chcete, tak aj istej miery zdravého rizika. Je to dozaista večná túžba vymaniť sa zo stereotypu všednosti. Už som niekoľkokrát uvažoval o tom, že definitívne zanechám špičkové lezenie a budem sa venovať len nejakej tej činnosti trénerskej alebo funkcionárskej. Ale súčasne sa tak trochu obávam, že by som si na to nemohol úplne zvyknúť...“

A tak keď

sen o Evereste

dostával stále presnejšie kontúry, povzbudený nedávnym triumfom na tretej hore sveta ani na chvíľu nezapochyboval o tom, že nesmie chýbať ani tu. Najmä tu.

Tvrdo trénoval. Celou osobnosťou sa upál na expedíciu, ktorá sa mala stať krásnou bodkou za kariérou vrcholového lezca. Bodkou za významnou, bezmála tridsaťpäťročnou etapou života, ktorý mal v ďalších rokoch viac patriť najbližším, ale tiež výchove nových horolezeckých generácií, Tatrám a v nich i oddielovej chate, ktorú s takou láskou a nadšením budoval. Až napokon vášnivé kolektívne úsilie, navzdory všetkým organizačným i športovým peripetiám, predsa len dospelo k onému, toľko rokov očakávanému dňu – pätnástemu októbru 1984. Slávnemu, no zároveň tak osudovému... Na najvyššom bode Zeme sa v dojatí objal so svojim mladým druhom najstarší človek, aký kedy vystúpil na Everest bez pomoci umelého kyslíka. Fakt, ktorý pozorne zaregistrovali odborné kroniky horolezeckého sveta, aj keď nám, čo sme Juzeka poznali bližšie, výraz „najstarší“ nikdy do úst akosi nepasoval...

„Nikdy som si ho nevedela predstaviť starého alebo chorého“ – to sú slová tej, čo prežila po jeho boku najpodstatnejšiu časť života, pani Valiky Psotkovej. Veľmi presne vystihujú podstatu tak často diskutovanej relativity jeho veku. Bol totiž určite jedným z najmladších päťdesiatnikov, akých sme poznali. Ťažko bolo v jeho spoločnosti uveriť často proklamovaným teóriám o generačných rozdieloch. Ich slabiny dokazoval nielen fyzickou aj technickou pripravenosťou na veľké výkony, ale pri posedení uprostred ľudí rozumejúcich horám a horolezectvu i názorovo: svojou športovou filozofiou, etikou.

Napriek legendárnym výkonom a všeobecnému renomé bola však jeho dominantnou osobnou črtou skôr skromnosť, budiaca niekedy až dojem akési plachosti. Hovoril väčšinou prítlmeným hlasom, s charakteristickým racionálnym ponorom, neustále akoby zvažujúc vhodnosť použitého výrazu. Vyhýbal sa expresívnemu opisu udalostí, ktoré sú v jeho športe dostatočne dramatické na to, aby k tomu vzdávali. „R téměř francouzské“ (J. Wolf: Řeka jménem Červánky) pridávalo tomuto rozvážne-

mu prejavu akési osobité, ťažko definovateľné čaro. Nepredstieraná skromnosť, ktorá však súčasne nevyklúčovala črty pevného, i keď nie okázalého seabavedomia. Pramenilo zo skúsenosti, dosiahnutých výsledkov a sústavnej, náročnej fyzickej prípravy.

Ivan FIALA: „Svojou húževnatosťou mi bol už pri mojich začiatkoch v horolezeckom oddieli bratislavskej Slávie vzorom. Jeho tréningová morálka, tréningové dávky boli skutočne neveriteľné. Napokon, svoje

prednosti vo fyzickej príprave,

ako aj v psychickej stabilite – v úžasnej, doslova superkompenzácii – dokázal už roku 1967 pri prvom zimnom priestupe Bonattiovej cesty v severnej stene Matterhornu. Po tragickom nešťastí Stana Lednára dokázal vyvíeť svojich dvoch ďalších druhov za sedem dní touto krutou stenou a ešte aj zabezpečiť zostup. Jediný z nich vtedy zostal zdravý, lebo sa prvý z nás zaoberal autoreguláciou svojho krvného systému, duševného stavu a zniesol z týchto dôvodov obrovské dávky fyzického zaťaženia i zimy. Bol som v tých časoch prvý rok v reprezentačnom družstve a strašne som sa mu snažil fyzicky vyrovnáť, čo niekedy viedlo aj k istej revnivosti pri stúpaní do výškových táborov na expedičných. No a pretože Juzek nemal rád, keď mu niekto šliapal na päty, stávali sa z toho niekedy nevyhlásené preteky, podobné tým, ktoré sme roku 1969 absolvovali spolu v Hindukúši pri výstupe do štyritisícmetrového sedla Zani. Ich výsledkom bolo, že sme obaja prišli do sedla v tesnom závесе, asi štyri hodiny pred ostatnými... Juzek bol takýmto pretekavým typom, ale nikdy toto nezneužíval k podceňovaniu partnerov, ani to nedával najavo nejakými posmeškami.“

Tak si ho pamätáme aj my z osobných rozhovorov, tak sme si ho uchováli v spomienke na jeden z nezabudnuteľných večerov, ktorý nám, ľudom „rovnej krvnej skupiny“ pripravil pri himalájskych a altajských diapositívoch. Fotografoval dobre. Obrazy, ktoré prezentoval na plátne, sami o sebe dokazovali jeho schopnosť fotografického vi-

denia i úsilie o komplexnosť zážitku v horách – v zmysle klasickej Kugyho filozofie: výkon plus rozjímanie. Vedel sa na svojich obrázkoch rovnako Kochať mohutnosťou steny, expozíciou horolezeckého terénu, ako útlým kvietkom učupeným medzi skalami veľhôr.

Vážili sme si jeho priateľstvo. Osobne som nepatril medzi tých, čo s ním boli niekedy naviazaní na jedno lano, a predsa je to práve priateľské puto, ktoré dodnes znemožňuje môjmu podvedomiu definitívne sa zmieriť s faktom jeho fyzického zániku. Nie som vo svojom pocite sám. Blízki druhovia z horolezeckých podujatí sa pri rozličných príležitostiach zdôverovali s pocitmi, ktorých podstatou bola neschopnosť uveriť, že by sa také niečo malo stať práve jemu. Žili sme v neotrasiteľnej viere, že tak, ako vyčnieval nad časom, reprezentovaným spomínanými lezeckými generáciami, čo ho míňali, tak samozrejme je i jeho schopnosť vyhnúť sa osudovej chybe, nešťastiu.

Pád do nesmrteľnosti... Akokoľvek znejú tieto slová pateticky, sú svojím obsahom pravdivé. Nikdy sa už presnejšie nedozvieme, čo bolo jeho bezprostrednou príčinou; ako vlastne k tragédii došlo. Juzek

symbolicky zavŕšil významnú etapu

celého nášho moderného horolezectva a v momente, keď tento cieľ dosiahol, splatil svoju veľkú športovú túžbu životom. Niet na Zemi väčšej mohyly pre horolezca (a idealistu) jeho formátu. Jej obelisk sa dvíha bezmála deväťtisíc metrov nad hladiny morí našej planéty. Tam, tvárou k svojmu vrcholu už rok sniva večný sen, ktorý len hodiny pred definitívnym odchodom dokázal realizovať...

Zostávajú steny, hrebene a pilieri štítov popísané smelými krivkami jeho naplnenej horolezeckej erudície. Aj v rodných Tatrách. I keď nepatril výslovne k „lovcom“ tatranských prvovýstupov, história domácich veľhôr má do svojich stien nerozlučne vtláčené jeho meno. Najmä dekáda päťdesiatych rokov ho zastihla na desiatkach ciest, ktoré v letopisoch Tatier znamenajú veľa. Patrí k nim prvý slovenský výstup zá-

padnou stenou Lomnického štítu cez Hokejku (1952, s B. Vargom), II. výstup Galériou Ganku – Lapiňského komínom z roku 1954 (s Gálfym, Lehotským a Zibrinom), III. výstup severnou stenou Javorového štítu – Kuchařovou cestou (1955, so Zibrinom) a ďalšie náročné cesty, ktoré vďaka modernému prístupu k tréningovému systému absolvoval oproti predchodcom vo výrazne redukovaných časoch. No najväčší športový vklad do tatranskej histórie znamenajú jeho zimné výkony. Pripomenie si z nich aspoň prvé zimné priestupy severnou stenou Žltej steny – Čagašikovou cestou (1957, s Gálfym, Urbanovičom, Zibrinom), severovýchodnou stenou na Zlobivú – Motykovou cestou (1961, s Kluvánkom a manželmi Zibrinovcami), severnou stenou Javorového štítu, stredom cez platne (1961, s Kluvánkom), alebo účasť v prvom zimnom kolektívnom prechode hlavným hrebénom V. Tatier (1955).

Listoval som v jednom z Jozefových lezeckých denníkov, zahŕňujúcom obdobie od 11. februára 1956 do 22. júla 1961. Začína jeho celkove stopiatou tatranskou túrou a končí dvestodevät-nástym výstupom – pokusom o prvovýstup v západnej stene Javorového štítu. Z uvedeného počtu predstavujú niektoré „čísla“ aj výstupy v Alpách a na Kaukaze, ku ktorým v nasledujúcich rokoch pridal ďalšie, veľmi vážne túry – napr. roku 1962 prvý čs. priestup južným pilierom Barre des Écrins v Alpách, o rok neskôr južný pilier Západného Mižirgi na Kaukaze, alebo už spomenutú Bonattiho cestu v severnej stene alpského Matterhornu. Pôsoobil aj v mongolskom Altaji, kde zaznamenal šesť prvovýstupov, no

najslávnejšiu kapitolu

napísal do ľadových zrázov najvyšších svetových veľhôr. Po prvý raz roku 1965 na prvej čs. hindukúšskej expedícii, počas ktorej zastal na vrcholoch šiestich panenských štítov, pričom tri z nich presahovali šesťtisícmetrovú hranicu. Aj ďalším jeho cieľom boli roku 1969 veľikáni Hindukúšu – tentoraz v rámci bratislavskej expedície, keď vystúpil na sedemtisícovku Istor-o-nal i na dovtedy nezdolaný šesťtisícový Bajpaš Zom. A potom už prišla veľká „osemtisícmetro-

vá“ éra nášho horolezectva. Roku 1971 to bol Nanga Parbat, na ktorom odviezol pre kolektív obrovský kus práce, no ochorenie ho vyradilo z vrcholového družstva (sklamanie si vynahradiť nakoniec prvovýstupmi na predvrchol a severovýchodný vrchol veľhory). Nasledovali dve expedície na Makalu (1973, 1976), kde mu osud opäť hlavný vrchol nedožičil – najprv pre zranenie kama-ráta, o ktorého sa v takmer osemtisíc-metrovej výške obetavo niekoľko dní staral, o tri roky zase pre začínajúce omrzliny. Rok 1981 napokon priniesol víťazný boj s predmonzúnovým nedostatkom času, ale tiež i s nečasom na severných zrázoch tretej hory sveta Kančendžongy. Stal sa triumfom „odpisovaných“ – dvoch smoliarov, čo konečne zastali až na vrchole – Juzeka Psoťku a Ľuda Záhoranského. Cezštyridsiatnikov, ktorým sa dostalo v tomto športe dovtedy nevidaného, no zasluženého spoločenského uznania. A tiež vnútornej sebadôvery v uskutočniteľnosť posledného veľkého sna. Posledného...

Zostávajú smelé vertikály naplnené športových ambícií. Mne osobne, okrem spomienok, kníh, fotografií ešte aj skromná korespondencia s jeho pekným, úhladným písmom. A mangetofónový pás. Na ňom pokojné slová; úvahy a vyznania, ktoré opatrujem ako vzácnu pamiatku. Nahráli sme ich spolu 15. augusta 1981 v jeho bratislavskom byte. Z dlhého interview sa vtedy do príspevku všeličo nedostalo. Ani nasledovné spontánne vyznanie rodných horám, čo mu boli najmä pri návratoch z veľkých diaľok a výšok oným „nul-tým bodom“, ku ktorému sa vždy oddá s láskou navracáť:

„Po zostupe z Kanču sme cestovali v horúčave, slnkom doslova vypálenou indickou krajinou, kde všetko čaká na monzúnové dažde. A naraz cestuješ vlakom týmto našim Slovenskom a je to fantastický pocit: tá zeleň všade... Až vtedy som si jasne uvedomil, že som doma a už som sa strašne tešil na to, že si opäť budem môcť pobehať všetky dôverne známe miesta. Najmä tie, kde som posledné roky najviac prežil okolo výstavby našej oddielovej chaty – horolezeckého strediska na Tatranskej Štrbe. No a samozrejme sa pri návratoch teším aj na prvé výstupy. Vždy po príchode z ľadových oblastí som si ohromne rád vybehol na nejakú ľahšiu túru, no nikdy tie pocity neboli tak silné ako teraz, pri návrate z posledných expedícií. Tatry sú stále pekné, stále krásne... nakoniec ich steny sú dostatočne strmé a poskytnú horolezcovi naozaj všetko...“

Žiaľ, nezabudnuteľný Juzek sa už nikdy nebude vracat rozuzeleným podtatranským krajom k domovským veľhórám. Jeho meno však ostane nerozlučne spojené s ich štípmi, ponese ho oddielové horolezecké stredisko i ďalšie objekty a športové podujatia, každý rok sa pokloníme jeho pamiatke pod končiarom Ostrvy, na Symbolickom cintoríne. Ideály, ktoré ho pripúťali k veľhorským výškam, ponese ďalej tí, čo porozumeli takisto ako on ich ušľachtilemu volaniu. Lebo horolezectvo nebolo pre neho len rýdzim športom, ale i životnou filozofiou, optikou, umeňujúcou hlbšie chápať zmysel i hodnotový hierarchiu ľudského bytia.

POSLEDNÁ FOTOGRAFIA • SO ZOLTÁNOM DEMJÁNOM (VĽAVO) NA VRCHOLE NAJVYŠŠEJ HORY SVETA MOUNT EVEREST (8848 M)

MILAN STRAKA

